

BELOGLAVKA

(*Oxyura leucocephala*)

// Blaž Blažič

Samec

Samica

BELOGLAVKA (*Oxyura leucocephala*) je po belo obarvani glavi dobila ime v več jezikih, vendar je omenjena značilnost vidna le pri samcih. Samice imajo svetlo rjavo glavo z dvema temnejšima progama prek vrhnjega dela in lic.

ilustracija: **Kó kay Szabolcs**

Človek s svojimi aktivnostmi pogosto spreminja geografsko razširjenost rastlinskih in živalskih vrst in jih zanese na območja, kjer jih prej ni bilo zaslediti. Na »tujih zemlji« lahko te t.i. tujerodne vrste postanejo invazivne in tako škodujejo prvotnemu naravnemu okolju in organizmom v njem. Ena izmed posledic pojava invazivnih tujerodnih vrst je lahko tudi križanje le-teh s sorodnimi domorodnimi vrstami.

Območje njene naravne razširjenosti je močno razdrobljeno in trenutno v grobem obsega Iberski polotok, zahodni del severne Afrike ter Malo in Srednjo Azijo.

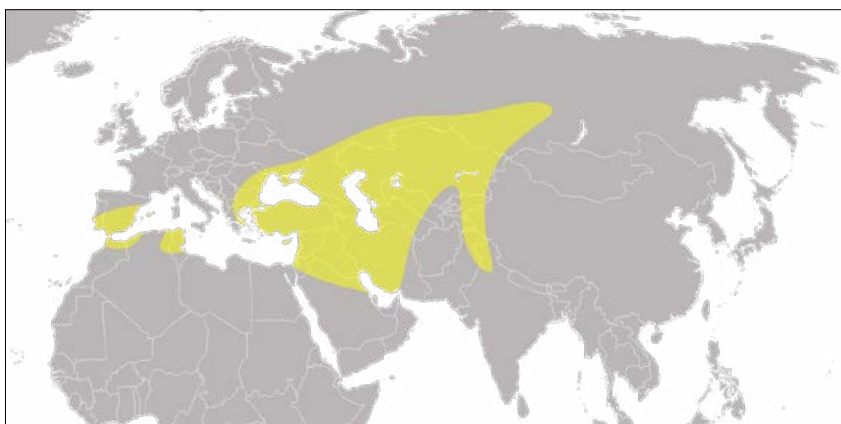
vir: **Wikimedia**

Slednje je med pticami opaženo pogosto in je še posebej pereče, ko je populacija domorodne vrste majhna in posledično zelo ranljiva. Eden odmevnejših tovrstnih primerov je bil v Evropi zabeležen v devetdesetih letih prejšnjega

stoletja. Takrat so v Španiji namreč prvič opazili križanca med beloglavko (*Oxyura leucocephala*) in belolično trdorepko (*O. jamaicensis*), ki je povzročil kar precej skrbi med tamkajšnjimi ornitologi.

SPRTI SORODNICI V EVROPI

Beloglavka in njej sorodna belolična trdorepka sta raci iz skupine trdorepk (pleme Oxyurini, skupina rac potapljavk). Prva je edina avtohtona predstavница rodu *Oxyura* v Palearktiki, druga pa je prvotno razširjena v Severni in Srednji Ameriki. Beloglavka danes sodi med globalno ogrožene ptičje vrste. Območje njene naravne razširjenosti je močno razdrobljeno in trenutno v grobem obsega Iberski polotok, zahodni del severne Afrike ter Malo in Srednjo Azijo. V obdobju gnezdenja naseljuje manjša in plitvejša stoječa vodna telesa, ki so močno obrasla z gosto obvodno vegetacijo. V času

prezimovanja pa se v večjih skupinah zadržuje na velikih in bolj globokih vodnih telesih z visoko stopnjo slanosti. Zelo podobna življenjska okolja v Ameriki naseljuje tudi belolična trdorepka. Zaradi tega ni presenetljivo, da sta vrsti prišli v stik kmalu po njenem pojavljanju v Evropi okoli leta 1948, ko je bila belolična trdorepka prvič zanesena v Veliko Britanijo kot okrasna perjad.

SAMICE BELOGLAVK PREVZEMAJO SAMCI SORODNE VRSTE

Tam je sedem ptic kmalu pobegnilo iz ujetništva in osnovalo prosto živečo populacijo. Prvo uspešno gnezdenje v naravi je bilo tako zabeleženo leta 1960. Do leta 2000 pa se je število osebkov v britanski populaciji povzpelo na 5000. Belolična trdorepka je postopoma kolonizirala tudi območja kontinentalne Evrope. Poskusi gnezdenja so bili zabeleženi v 11 državah, o uspešnem gnezdenju so poročali z Islandije, Irske, Nizozemske, iz Francije, Maroka in Španije. Hitro rastoča populacija belolične trdorepke je postala glavna dolgoročna grožnja beloglavki v Evropi. Vrsti se namreč lahko uspešno parita med seboj. Njuni križanci pa so plodni in tako sposobni oblikovati samo obnavljajoče se populacije. Križanci prve in druge generacije so bili do sedaj že opaženi v Španiji. Tujerodna vrsta je prav tako tudi močno tekmovalna. Potrjeno je, da naj bi bili samci belolične trdorepke in križancev med dvorjenjem socialno dominantnejši od samcev beloglavke, da bi si pridobili prednost pri parjenju s samicami obeh vrst. Strokovnjaki so dolgo časa domnevali, da vrsti medsebojno tekmujeta tudi za hrano in gnezditvena mesta. Prvo je bilo kasneje tudi potrjeno, medtem ko tekmovanje za mesta gnezdenja še vedno ni povsem dokazano.

TRD REP, BELA GLAVA IN OTEKEL KLJUN

Zanimivo podobo beloglavke nam v grobem opiše že njeno znanstveno poimenovanje – *Oxyura leucocephala*. Rodovno ime izhaja iz grških besed *oxys* in *oura*, ki skupaj pomenita »priostren rep«. Vrstni pridevek pa tvorita besedi *leucos* (»bela«) in *cephalus* (»glava«), zaradi česar bi ga lahko poslovenili v »beloglava«. Prva značilnost je še posebej vidna, kadar ptice počivajo. Takrat so toga repna peresa navadno močno privzdignjena in lahko štrlijo navpično v zrak. Njihova glavna funkcija je posredno povezana s prehranjevanjem. Beloglavka se namreč hrani s pomočjo potapljanja. Togi rep pa ji pri tem rabi kot krmilo in ji tako omogoča lažje gibanje med iskanjem rastlinja in nevretenčarjev pod vodno gladino. Vrsta je po belo obarvani glavi sicer dobila ime v več jezikih, vendar je omenjena značilnost vidna le pri samcih. Samice imajo svetlo rjavo glavo z dvema temnejšima progama prek vrhnjega dela in lic. Ob omembi glavnih značilnosti pa ne moremo mimo zanimivo oblikovanega kljuna. Ta ima na bazi izrazito zadebelitev, zaradi katere

je videti, kot bi bil otekel. Slednje je najverjetneje povezano s povečanimi solnimi žlezami, ki so se pojavile kot prilagoditev na prezimovanje v življenjskih okoljih z visoko koncentracijo soli. Takšna so denimo slana stepska jezera in morski zalivi.

BELOGLAVKA V SLOVENIJI

Ob vprašanju, kje je bila beloglavka prvič opisana za znanost, se nam kar hitro poraja več možnih odgovorov. Sam bi, še nedavno, pomislil na Španijo, Maroko ali pa katero od srednjeazijskih držav, pa vendar je pravilen odgovor precej drugačen. Leta 1769 je J. A. Scopoli v delu *Descriptiones avium* podal seznam slovenskih vrst ptic. Na njem je bilo tudi 13 vrst, ki so bile prvič opisane pri nas in jih znanost do tedaj še ni poznala, med njimi pa je bila tudi beloglavka. To je še posebej presenetljivo, ker v sodobnem času, do leta 2013, na območju Slovenije sploh ni bila zabeležena. Omenjenega leta pa se je v spomladanskem času samica zadrževala na Ormoškem jezeru. Do novih opazovanj kasneje ni prišlo, vendar si jih ob povečanju podatkov v srednji Evropi zadnja leta lahko obetamo. Zato oči na pečlje, kajti ravno zima je pravi čas za opazovanje takšne redkosti!

Rezultati raziskave o medvrstnem križanju beloglavke z **BELOLIČNO TRDOREPKO** (*O. jamaicensis*, na sliki) so zaskrbljujoči. Belolična trdorepka bi namreč lahko močno ogrozila špansko populacijo beloglavke, ki je trenutno sicer edina stabilna populacija na svetu s 25 % celotne globalne populacije.

foto: **Bart Vastenhout / Saxifraga**

Scopoli je že davnega leta 1769 prvič opisal pri nas **BELOGLAVKO**, ki je znanost do tedaj še ni poznala. To je še posebej presenetljivo, ker v novejšem času (do leta 2013) na območju Slovenije sploh ni bila zabeležena.

foto: **Jan van der Straaten / Saxifraga**

